This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

SA 908.82

Harvard College
Library

THE GIFT OF

Archibald Cary Coolidge

Class of 1887

PROFESSOR OF HISTORY

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MEMORIAS

DE MON VIATGE

Á LA

AMÉRICA DEL SUD

en lo vapor espanyol

FIVALLER

PER

Joseph Rosés Feliu

BARCELONA

TIPOGRAFÍA LA ACADEMIA, D' EVARISTO ULLASTRES

6 - Ronda de la Universitat - 6

1884

Digitized by Google

16 - 3

Digitized by Google

A D. Juan Mas y Amell
de s. af. amich
Joseph Roses y Feliu

MEMORIAS

DE MON VIATGE Á LA AMÉRICA DEL SUD

Digitized by Google

66-3

Digitized by Google

MEMORIAS

DE MON VIATGE

Á LA

AMÉRICA DEL SUD

en lo vapor espanyol

FIVALLER

PER

Joseph Rosés Feliu

BARCELONA

TIPOGRAFÍA LA ACADEMIA, D' EVARISTO ULLASTRES

6 - Ronda de la Universitat - 6

1884

Digitized by Google

SA 908.82

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
APR 28 1925

Digitized by Google

En tots los periódichs de Barcelona estaba anunciat per empendre son primer viatge á la América del Sud, lo dia 23 d' Abril de 1882, lo vapor espanyol *Fivaller*. Entusiasmat jo ab la idea de fer una gran travessia per l' Atlántich y desitjant al mateix temps visitar lo Riu de la Plata, pera coneixer sa hermosa y jove naturalesa á la par que 'ls usos y costums de sos habitants, vaig determinar ferhi ab dit vapor un viatge de recreo. Ma imaginació 'm portá de prompte sobre aquella grandiosa massa flotant y 'm figurá ja véurerla desllissarse serena y majestuosa per las rissadas onas, ó ja impelida pe 'ls vents correr presurosa pera fugir del huracá que l' amenassa y que á vegadas l' acomet y atura en son camí com pera significarli que hi ha elements mes forts que 'ls elements del home.

Per cert que en vapors com lo *Fivaller* en los que s' hi aplega tanta gent y que be s' anomenan petitas poblacions ó ciutats, s' hi trovan com en aquestas també reunidas, totas las petitesas, totas las passions y fins tot lo de flach y ridícul de las personas.

Estava, pues, anunciat, com hi dit, pera sortir lo dia 23 d' Abril, y desitjant jo presenciar los preparatius inherents á la marxa, lo dia avans 'm vaig instalar á bordo. De moment podía duptar si era alló un vapor ó un vast arsenal, ahont sols se sentía lo pich del martell, lo gemech de la llima, lo xiulet de la serra, ab tot aquell soroll confús, barrejat de tants altres instruments que son los verdaders amichs del obrer perque li procuran ab la honra del trevall lo pa de la familia. Allí 's veya, en efecte, mariners disposant lo velámen, maquinistas preparant los motors, calafats clavateijant, embaladors encaixonat; uns que decoraban lo saló, altres que arreglaban los camarots; tot en mitj d' un aparent desordre impulsat per las continuas disposicións dels oficials y aumentat per lo burjit, la confusió que produhía la verdadera munió d' amichs ó curiosos que 's trovaban á bordo.

Vaig procurá que m' instalessin en lo millor camarot de popa, que 's la part destinada als que ho son de primera classe, y un cop

Digitized by Google

depositat mon equipatje, vareig anar recorrent tots los sitis y dependencias del vapor, com pera imposarme bé de las condicions que reunía ma nova casa.

A las set de la tarde estaba ja tot llest y disposat. Quedaban entradas y estivadas las mercancías de fletament y 's trovaba per despensas y carboneras la necessaria provisió d' aliments y del carbó pera la máquina.

Més tart 'm fico al llit ab la inquieta esperansa de fernos á la mar al día següent.

Era, pues, lo citat dia 23 que veig avans de sortir 'l sol, flotar ja en lo pal trinquete la bandera de sortida y tremolar á popa lo pabelló espanyol que debía recullir y amparar en sos plechs nostra nacionalitat. Tot indicaba que 'l *Fivaller* estaba próxim á sarpar. La ximeneya estenia ja son negre plomall; los maquinistas esperaban la senyal d' obrir las válvulas impulsoras; tots los oficials convenientment distribuits y apostats pera 'l moment de la sortida.

Formaban aquesta oficialitat: comandant, D. Joseph Batlle; capitá, D. Alejandro Montalvo; oficial 1.er D. Francisco Guardiola; oficial 2.on D. Paulino Comas; doctor, D. Gustavo Batlle; capellá, Mossen Pere.

Lo comandant, persona molt experimentada en la navegació é inteligent en ella, era de carácter sumament amable. Tenía uns 58 anys, estatura regular, pero de constitució grossa, cara afable y d' expressió tranquila y barba canosa. Vestía ab elegancia, levita y pantalon blaus, y gorra de igual color ab triple galó d' or.

Lo capitá era un home de baixa estatura, genit prompte y viu, vermell de cara ab bigoti canós. Feya gala de la lleugeresa de sas camas que competía ab las de qualsevol jove, á pesar de contar també ab 58 anys. Marino entés, actiu y vigilant, donaba las sevas ordres ab concisa brevetat.

Lo primer oficial era un home molt serio, de carácter podria dirne inglés, es dir, bastant grave, pero que intimant un poch ab ell, resultaba ser molt amable y simpátich. Desempenyaba son cárrech concienzuda y perfectament.

Lo segon oficial era molt jove, amich de bromas y gran aficionat als jochs de mans. Era lo que se 'n diu un cap de trons.

Lo doctor era fill del comandant y lo seu retrato mateix, sino que era de estatura més baixa y portava lentes. Era un jove molt aprofitat y entés en la facultat de medicina, de lo que 'n doná probas durant lo viatge.

Lo capellá, Mossen Pere, era un home molt alt y sumament gros y gastaba sempre uns colors molt pujats. Gastrónomo de primera classe, pues en la taula era ahont disfrutaba més. Vestia de sotana, pero sempre carregada de llantias, lo cual poch 'l preocupaba atés son carácter, que era de lo més tranquil que imaginar se puga.

La tripulació propiament dita era de uns 60 homes, habenthi ademés alguns mossos destinats al servey dels passatgers.

Lo primer cuidado de cada passatger al entrar pera fer estatge en lo vapor, era visitar 'l menjadó, pera marcar lo puesto de son cubert, formalisant aixís la seva posessió. Després anaba tothom á reconeixer los camarots que segons lo número inscrit en sos bitllets, los hi habian sigut respectivament destinats.

Lo passatje era 'l següent:

Mitja dotsena de frares; un marino retirat anomenat D. Salvador; un matrimoni cual marit era catalá y establert á Montevideo

Digitized by Google

de molts anys, la seva senyora qu' era d' aquell pays y un fill d' uns vuit ó nou anys. Sos respectius noms eran lo Sr. Mata, D.ª Angela y Andreuet; dos matrimonis catalans; dos joves orientals; un andalús; dos valencians: lo célebre D' Alvini, «Jap of japs», que ha treballat ab aplauso en lo nostre circo ecuestre y la seva dona Mis Kara; un prestidigitador anomenat Mottini; y altres molts que en aquest moment no recordo, formant un total de 186 passatgers entre las classes primera, segona y tercera. Formaban també part del passatge dos joves catalans, doctors en medicina y xicots molt aprofitats. Eran D. Alfredo Bonaplata y D. Joseph M.ª Bofill que, junts ab en Gustavo, foren mos companys inseparables de viatge.

Tornant al moment de la sortida, dech dir que 'l temps 's presentava bastant bó; 'l sol 's deixaba veurer ab extensa claretat interrumpida sols momentáneament per algun núvol que pretenia sombrejarla, y si be en alta mar debia regnar bastant fort lo vent, semblava que 'l *Fivaller* no s' en preocupaba ó á lo ménos hi pensaba molt tranquil y confiat. Lo motor respiraba ja ab més forsa, segons era la espessa columna de fum que despedia l' ample ximeneya. Estrepitosos remolins revelavan que la máquina estava ensaijant. Allavors vareig pujar jo ab altres passatgers á la toldilla de proa pera contemplar la operació de aixecar l' áncora. Se doná la senyal de partir. L' hélice ressonant á la popa, assotaba lentament ab sas palas las primeras capas d' áygua, y tallantne sa superficie lo vapor comensá sa marxa.

'Ns trasladarem á la toldilla de popa y vegerem desde allí la tant bonica y celebrada costa catalana, ab algunas de sas blancas casetas escampadas; inmensos camps cultivats, brotadas vinyas y també alguna elevada ximeneya anunci y guayta volguda del trevall. La mar que 'ns separaba de la costa tenía un color vert brut; lo vent refrescaba, varios barcos s' allunyaban de la costa; molts vapors passavan deixant blanca estela en lo mar y negra línea de fum en l' horisont, pero á tots s' adelantava lo *Fivaller* sense lo més petit esfors ni caminar á gran velocitat.

A las tres horas de navegació 'ns posarem á la vista de Tarragona, primer port de nostre escala, y mentres tots los passatgers contemplavam agradablement una escuadrilla de pescadors entregats á las inseguras operacións de son trevall pera posarne després á la venta lo fruit de sos afanys, soná en nostres ohidos lo primer toch de campana que 'ns avisava estar l' esmorsá disposat. Aquell metall ressonava ab gran content de tots, cinch vegadas al dia: á las set del matí per lo chocolate, té ó café; á las nou y mitja pera esmorsar; á l' una de la tarde pel refresch; á las cuatre y mitja pera dinar y á las vuit de la nit pera pendre 'l té. Obehirem depressa tots los passatgers y al moment nos trobarem sentats á la taula ab l' ordre següent: Cap de taula, D. Joseph Batlle; á sa dreta, 'l Sr. Montalvo; á l' esquerra, 'l doctor Gustavo; seguían després, á la dreta, Mossen Pere; á la esquerra, jo; á mon costat, lo doctor Bonaplata; al costat del capellá, lo doctor Bofill, y aixís á continuació tots los demés del passatge.

La taula, que era llarga, estava disposada en lo centre del menjador. Los vasos, ampollas y plats estavan col-locats, pera evitar los efectes del balanceig y conservar sa natural posició, en uns aparatos anomenats balanseras, en los que hi queda tot com encaixonat. Lo vapor semblava insensible al moviment de las onas. Homes, donas y criaturas podian menjar y beure sense cap dificul-

Digitized by Google

tat. Los cambrers circulavan per la taula plats exquisits y menjars delicats, suministrant ademes á cada passatger, segons petició y ab arreglo á la llista ó tarifa de á bordo, vins, licors y dulces, que 's pagavan apart.

Acabat l' esmorzar, se va omplir de gent la coberta. Lo vapor estava ja fondejat y comensava la operació de carregar, á qual efecte hi havia á son costat mes d' una dotzena de llanxas plenas de botas de vi, que eran promptament trasladadas á bordo, seguint aquesta operació fins que 'l vapor tingué rebuda tota la carga que hi havia destinada.

Un cop llestos varem sarpar ab rumbo á Valéncia.

Altra vegada la coberta 's vegé concorreguda per bona part del passatge. Los noys saltavan, corrian, jugavan com si 's trobessen en los jardíns del Parch. Los homes passejavan fumant lo seu cigarro. Las senyoras conversavan sentadas en cadiras, sillóns y tamburets. Los oficials del barco anavan y venian, uns observant la brúixula, altres responent á las preguntas atinadas ó als despropósits dels viatgers; y mentres arribavan á nostres ohidos los ecos del piano que hi havia en lo saló de popa, sentím de repent estrepitosas veus de triomf, que foren produhidas pel fet de passar lo *Fivaller* á uns vint metres d' un vapor frances al que havia avansat. Baixárem altra vegada de la toldilla, ahont de moment havian pujat los passatgers, y allavoras la fosca de la nit nos privá aviat de veure la divisió de la costa.

En l' interior del vapor la distribució está molt ben entesa. A la proa hi ha 'ls camarots dels mariners, fogoners y demes tripulació, com també 'l passatge de tercera classe. A la popa, ahont está allotjat lo passatge de primera, hi han duas filas de camarots separats per un passadis que conduheix á la cambra. Lo comandant, capitá, metge y capellá, tenen també las sevas habitacións en aquesta part del barco. Los camarots del primer, segon, tercer y quart maquinista son al centre del vapor, y també los del primer y segon oficial. En dit centre s' hi troba igualment la cambra de segona classe.

La máquina del *Fivaller* te una forsa nominal de 1,500 cavalls. L' arbre, impulsat per dita forsa, pot donar fins 60 revolucións per minut, y en aquest cas segueix lo vapor una marxa de 13 millas per hora.

La primera nit que passárem fou dolenta. Mon llit semblava un bressol en contínuo moviment. Sachs, maletas, tot anava en renou pel meu camarot. Las portas batejavan fortament. Sentia 's á cada moment lo soroll de vasos y ampollas, que abandonant las móvils suspensións que 'ls retenian, se feyan trossos. La hélice movia sovint, ab ayrada violéncia, sas paletas fora d' áygua.

Despres de nit tan fatigosa 'm vareig aixecar á las sis del matí. Agafat ab una ma á la llitera, procuro, encara que no ab poca dificultat, vestirme ab l' altra; atravesso 'l saló; pujo de quatre grapas la escala y arribo á la toldilla, á qual barana m' hi vaig aferrar be.

Allavoras teniam ja Valéncia á la vista. Lo vapor seguia gronxantse; sos balansos no volian parar. Lo mareig, aquest mal de mar, terrible perque dona ánsias y figura de mort, y que á la vista 's propaga com enfermetat contagiosa, anava fent á bordo rápits progressos. Alguns passatgers, pálits, fent ulleras, permaneixian sobre coberta pera aspirar l' ayre lliure, y anavan en sos sofriments dihent pestas del vapor, que 's portava com mísera barca.

Digitized by Google

Per fi arribém á Valéncia, ahont varem recullir las botas de vi que 'ns esperavan; y terminada completament la carga, lo capitá doná ordre pera fer rumbo á Málaga.

Lo toch de campana pera dinar no pogué treure de llur abatiment als que havian sofert pel mareig.

La vida á bordo s' anava organisant á pesar dels balansos desordenats. La gent, quant lo temps ho permetia, afluhia á la coberta, y tots aquells passatgers que, no obstant los balansos, conservavan la seva verticalitat, no semblava sinó que fossen soldats borratxos, als que 's comunicavan uns mateixos ayres y moviments de marxa. Las passatgeras, quant no sortian á coberta, ja fos perque 'l sol ó massa vent las molestava, y tenian por de tornarse morenas ó de que las hi tallés la cara, ó bé fos per qualsevol altre motiu, permaneixian ja en lo saló particular ó ja en la cambra. Sentíanse allavoras las enrevesadas veus del piano, pues precis es confessar que aquell instrument estava tant desafinat y en tan malas condicións que ningú, per bon pianista que fos, podia donar á coneixe son talent ó la seva habilitat d' execució. Los baixos faltavan quan lo vapor s' inclinava á babor, y faltavan los tiples quan ho feya á estribor, produhint aixó en la melodia y armonia solucións de continuitat ó una falta de concordáncia que feria aquellas orellas tan desgraciadas. Las criaturas se divertian y trobavan especial gust en donar cops de puny y esgarrapar las teclas del piano.

No tardárem en donar fondo en lo port de Málaga, ahont varem fer provisió de viram, ous y altres comestibles; y despres d' admesa á bordo la poca carga que 'ns tenian preparada, sortírem en busca de Gibraltar, donanthi arribo á las pocas horas.

Allí poguerem admirar lo tant important com inexpugnable Penyó, á la par que 'ns recordaba amargament sa vista la afrenta y vergonya d' una traició. Es aquella una fortalesa prodigament artillada; per tot arreu surten las obertas bocas dels monstres de destrucció, dels canons de gran forsa y moderns sistemas que tenen allí los inglesos, sos poseedors. Tot está ben cuydat, bonas carreteras conduheixen á las varias dependencias ó cossos del castell que poguerem visitar anant ab cotxe per un magnífich camí adornat ab molt gust en tota sa extensió. Forman la guarnició de la plassa uns 6,000 homes, gelosos de la posessió d' aquell lloch.

Se projectaban ja las sombras de la nit y varem tornar á nostra casa flotant retirantnos á nostres respectius camarots.

Lo vapor feya provisió de carbó aquella nit y quan era pot ser mes profunda la calma y fosca que de per tot reynaba, sentim sospresos d' esglay, llastimosas exclamacions y veus de socorro que 'ns fan acudir pressurosament á la vista del lloch d' hont partian. Llensaban aquells crits infelissos trevalladors del vapor inglés que 'ns donaba 'l carbó, que no sé com ni per quina manera havian caygut y 's trovaban dins de l' aygua. Lo oficial maná desseguida iluminar la popa del vapor y tirar un bot á l' aygua y executat tot ab la promptitut debuda en aquests cassos, fou possible acudir al inmediat ausili d' aquells homes y treure 'ls d' una arriesgada situació y casi inminent perill. Tot' aquella gent eran inglesos.

Passat aquell desagradable incident y arribada que va ser la matinada sarparem ab rumbo á Cádiz.

Donarem algunas voltas per la cuberta, y refugiantnos despres á la popa del vapor, 'ns apoyarem á la barana, entregantse cada hu á la vista y contemplació del mar. Bonich era l' aspecte que presen-

Digitized by Google

tava. Lleugeras las onadas, bressantnos dolsament, oferian en sa espuma colorada pe 'ls raigs del sol naixent, totas las notas de color de brillants arco-iris, que 's multiplicavan y confonian en los remolins de l' hélice, pera desapareixer luego en la llarga vía-láctea que obria lo vapor. D' en tant en tant volavan blancas gaviotas ab sas alas negras aspirant joyosas los perfums de l' ona y amagantshi tendrament.

A mitj dia lo capitá maná allargar lo cuchillo y la cangreja. Lo sol donava sa llum viva y esplendent. Las senyoras pujaren á las toldillas, unas pera passejar, altres pera fer labor. La canalleta que en aquell moment se llevaba coménsá los seus jochs de costum.

Despres de set horas de felís navegació arribárem al port andalús, á qual ciutat no deixárem de fer nostra visita ó passeig de curiositat fins á l' hora senyalada pera partir. Al passatge que hi havia á bordo s' hi agregáren algúns individuos més, entr' ells un tal D. Joan, home de gran xiste y molta gracia.

Arribada l' hora 'l vapor se posá en marxa. Saludárem tots al últim port d' Espanya y molts se despedíren ab llágrimas als ulls de aquella mare pátria que al allunyarse d' ella sentían més gran y més volguda, á la que deixaban son cor, y á la que, pensantho ab tristesa, pot ser may més podrian tornar á veure.

Lo vapor feu rumbo á las islas Canarias.

A tres quats de vuyt, la oficialitat pujá al pont; lo temps estava á propósit pera observar l' altura del sol y aixís ho feren. Cada un d' ells tenia á las mans un optante mirant á cada moment l' horitzó del Sud, vers lo qual los mirallets dels instruments debian presentar l' astre del dia.

—¡Vuyt horas! cridá de prompte 'l comandant. Desseguida las campanas tocáren l' hora y tots los rellotges del vapor s' arregláren.

Cap al tart, lo vent condensá algunas boyras sobre l' Occeá. La fosca era gran. La plena iluminació dels salóns contrastaba ab aquella negror. Ressonaban successivament walsos y polkas acullits ab molta animació y aplausos que aumentáren en mitj de varios vivas, quan un dels frares s' aixecá y 's va fer acompanyar en lo piano una cansó que va xiular ab verdader ayre de pallasso.

Lo dia següent era diumenje. La tripulació vestia de gala. Los oficials y maquinistas portaban son uniforme ab botons daurats. Lo comandant, capitá, primer y segon oficial, anavan de levita blava, abotonada militarment, y passejavan amunt y avall esperant l' hora de la missa, pera la que avisaba ja lo batall de la campana tocant á intervals regulars.

La mar, semblant també vestir de festa, presentaba sa superficie hermosa y trasparent, afalagada pe 'ls primers raigs del sol.

Eran las vuyt y mitja; numerosos grupos s' anavan formant á la entrada de la cambra de popa. Tothom vestia ab la distinció propia del acte que s' anava á celebrar. Los passatgers cambiavan en tant afectuosos saludos. Las senyoras empunyaban son llibre d' oracións esperant que la campana, cessant de tocar, anunciés que havia comensat lo sant sacrifici. Aquest tenia lloch en lo menjador principal format pe 'l saló de popa. Los oficials ocupavan la primera fila, y entr' ells estava assentat lo comandant en puesto més assenyalat. Lo doctor Gustavo que 's trobava á mon costat, anaba passejant sos lentes per tota la concurrencia.

Mossen Pere comensá la ceremonia que durá cosa de mitja hora, reynant en ella un profons silenci, y terminada que va ser, un toch

Digitized by Google

de campana 'ns avisá que l' esmorzar estaba disposat. Al segon toch acudíren tots á la taula, satisfent cumplidament nostre apetit, halagat per la vista de bons y escullits plats delicadament presentats.

Despres se va tocar lo piano; los jochs de damas y dominó sortiren de las caixas, y las cartas dels seus estuixs; la coberta s' omplí de gent y passárem lo rato fins á l' hora del refresch, que va ser, per cert, de mantecados tan richs y de tan bon gust, que semblavan presos en lo Café Nou de la Rambla.

Al s' endemá sortí 'l sol ab viva llum y hermosa claretat, y verdejant las inquietas capas de l' áygua, li daban l' aspecte d' una inmensa pradera moguda per las brisas de l' aurora, y 'ns feya coneixer una d' aquestas soberbias matinadas de Maig del Occeá Atlántich.

Algúns passatgers demanárem permís pera visitar la máquina, y sentnos concedit, poguérem celebrar una vegada mes á la vista de aquell trevall, l' enginy y capacitat del home, que tan útils y profitosos fa 'ls avensos del progres.

Arribada la nit tingué lloch un ball. Lo saló, profusament iluminat, estaba ple de gom á gom. De quan en quan pe 'ls vidres de la claraboya sortian caps y mans, y distingírem ser las grossas caras pe 'l sol torradas y las mans curtidas dels mariners que desde aquell elevat puesto presenciaban l' espectacle. La concurrencia estava assentada als sofás que hi havia al voltant del saló. A lo millor una sacudida é inclinació del barco movia tots los caps que á modo de onada prenian una mateixa direcció y allavoras uns ab altres s' estrenyian sense parlar ni bromejar. Veritat es per aixó que no existia 'l perill de caure, pues estabam ja tan prempsats que ni espay hi havia pera ferho. Lo cansanci no tardá gayre en manifestarse y á l' hora y mitja de comensada acabá ja la diversió. Desseguida lo segon oficial, en Comas, ab cara riallera, tragué de sa butxaca un joch de cartas y arremangantse 'ls punys de la camisa, 'ns entretingué agradablement un bon rato presentantnos alguns variats jochs de mans, senzills tots y de bonica sorpresa. Recullí molts bravos y aplausos, y 's finalisá tota aquella funció entonantse lo cant de la Marsellesa, en lo que hi prengueren part casi totas las veus, que per cert algunas d' ellas eran de timbre bastant ingrat.

Durant la nit la mar estigué ab bastanta agitació. Cordas, fustas, tot gemegava. Quan vaig sortir á coberta l' endemá á las set del matí, estava plovent. Lo vent havia refrescat y l' oficial de guardia maná cargar velas. Lo barco sense apoyo comensá á columpiarse de ferm. La coberta estaba despejada y fins lo saló era poch concorregut. Aquella animació d' altres dias habia desaparescut. Las dos terceras parts del passatge faltáren al esmorzar. Se feya impossible jugar al dominó ni á damas. Alguns valents procuravan llegir quan menos ó dormir extesos en los sofás. No era pas pitjor aguantar la pluja sobre coberta. Los mariners ab sos vestits impermeables hi passejavan filosóficament. L' oficial que estava de guardia resistia la cruesa del temps, ben embolicat ab son abrich.

L' atmósfera era pesada y de un color gris. Las líneas de cel y mar se confonian ab la boyra á poca distancia. Per entre aquella passavan xisclant algúns aucells.

A las deu senyaláren un barco que anava vent en popa, pero no pogué reconeixers sa nacionalitat.

Serian com las dotze y quart que 'l vent amainá. Pará de ploure y algúns claros entre 'ls núvols nos deixáren veure lo blau del cel. Lo sol va apareixer un moment que s' aprofitá pera fer la observació.

Digitized by Google

La velocitat del vapor mes aviat havia disminuit, degut al vent contrari que l' atacava de proa, dificultant sa marxa.

Per fí avistarem lo elevat pico de Teyde ó de Tenerife, que pujant dret vers lo cel ab una altura de 13,343 peus, se destaca majestuosament sobre las islas d' aquell renombrat arxipiélach, y á las quatre de la tarde donárem fondo en lo port de *Santa Cruz de Tenerife*, que es la capital de las islas Canarias. Empleárem en la travessía prop de tres dias.

S' aixeca aquesta ciutat en lo fondo de la bahía, sobre un terreno montanyós, presentant en son costat de mar una bona línea de fortificació. Desde aquell punt ofereix la població un aspecte bastant pintoresch: sos carrers son nets, rectes y espayosos, y los habitants, ab sa reconeguda finesa y amabilitat, procuran fer inolvidable son recort á tots los viatgers que la visitan y que trovan en ella, si be siga en petita escala, totas las comoditats y recursos pera agradar la vida que tan be distingeixen á las grans capitals.

Lo mentat pico de Tenerife 's pot considerar com un dels monuments mes sorprenents de la naturalesa, pues si be lo Chimborazo s' eleva á 24,000 peus y 'l gran Himalaya ho fá fins los 29,500, cap com aquell s' eleva y destaca tan rectament, circunstancia que lo fa mes notable y li dona fins visos de major altura. Desde sa cima inculta ó estéril, pues sols las dos terceras parts del pico están cubertas de vegetació, s' ofereix á la vista del espectador un inmens panorama difícil de descriurer. Quan la atmósfera está despejada, presentantse lo pico á la vista á 40 lleguas de distancia, sembla talment que tota la Isla de Santa Cruz estigui ajeguda á sos peus, destacantse mes enllá en lo horizont totas las demés islas Canarias ab sas crestas y puntas de tornassolats colors y cambiantas llums.

Allí hi ha la hermosa vega de la Laguna y lo fresch y delicios vall de l' Orotava del que no s' aparta may la primavera, sortint pera dits punts diligencias y cotxes tots los dias, que aprofitan ab gust los viatgers pera visitarlos.

Lo poch temps que varem estar nosaltres en terra lo emplearem també pera visitar tot lo de mes notable y pintoresch que té la isla, regresant despres á nostre movil casa, ahont hi trovarem gent forastera, pues lo vapor que acababa de fer las provisions, habia admés á son bordo un bon número de passatgers ab destino á l' América del Sud.

Sortirem ab rumbo á las Islas de Cabo Verde, posessió portuguesa, lo que representava uns cuatre dias més de navegació.

Lo mar seguia alborotat. Se formá en l' atmósfera un vel tan espes, que 'ls oficials, col·locats en sos puestos, no podian veurer als mariners qu' estaban á proa. Vapors grans com lo *Fivaller* y de son rápit caminar, crusantne com ne crusan en totas direccions, sont un perill constant de la navegació per lo que respecta á desgraciats choques y terribles embestidas, moltas vegadas dificils d' evitar, y que fa que per part de oficials y mariners 's prengan sempre tota classe de midas y precaucions aumentadas ab un cuidado que no es may excesiu en horas de espessa boyra ó tupida atmósfera com la que allavoras hi habia.

Las senyals que per medi d' una campana donaba un mariner qu' estaba de guardia y que 'n dihuen lo serviola, al divisar alguna embarcació eran las següents: Un toch, significaba un barco á proa; dos tochs, un barco á estribor; y tres, barco á babor.

Lo temps continuá refrescant fins á la nit, pero los balanssos va-

Digitized by Google

ren disminuir, y per passar l rato aquella vetlla s' anunciá un nou entreteniment. A l' hora marcada lo saló s' omplí de gent. 'S tractaba de jugar á prendas, é hi prengueren part casi tots los passatgers, passant unas dos horas molt agradables. Per poch ho hauria destruit un incident ocorregut, pues se suscitá una acalorada discussió entre Mossen Pere y alguns passatgers, sobre materia de relligió y cuestió carlista, que no sé com hauria acabat sense la oportuna intervenció d' uns quants qu' estavan alli prop jugant á cartas y que distregueren ab broma l' assumpto, resultantne un profit que fou engrescar al nebot de dit capellá pera que 'ns deixés probar lo vi de missa, y d' una dotzena de botellas que 'n guardaba sols n' hi quedá una. Quan ell se 'n va adonar feya ja molts dias que després d' esmorzar y dinar, tots feyam la copeta. Mossen Pere, qu' era home molt tranquil, hó prengué com á broma, y com á tal ho varem fer, pues sabiam que, ademes de las expresadas botellas, n' hi quedaba encara un barril plé. D' altre modo hauria sigut la broma pesada é inconvenient.

Al deixar lo saló esplendidament il-luminat sortirem á coberta. La bóveda del cel, clara y diáfana, ostentaba sas estrellas com joyas brillejant, destacantse entr' ellas lo faro de la nit, la blanca lluna que il-luminaba y brunyia ab sos poétichs raigs las arrugadas líneas del mar. Tranquil y delicios era aquell espectacle del que gosarem fins á la mitja nit, hora que 'ns retirarem tots al descans.

Aquell temps cambiá á las pocas horas, pues l' endemá trovarem lo cel cubert, pero 's despejá luego seguint la mar en calma y caminant per ella lo *Fivaller* ab tal seguretat, que no semblaba sino que 'ns trovessim en terra ferma.

Aquell dia 's va organisar lo joch de la loteria que no podia desagradar á aquells aficionats á tot lo qu' es joch ó s' hi acosta, y desde allavoras tots los dias dedicarem un rato á dit passatemps. Hi hagué la bona idea, favorablement acullida per tots, de destinar lo que 's recaudés com á producte de las pérduas, al «Asilo Naval» que tan be socorra y tans bons serveys presta á 'ls desgraciats órfans de nostra marina.

Tots desitjavam veurer una sortida de sol, y á aquest objecte 'ns llevarem dematinet pera presenciar l' hermós efecte d' una clara aurora en lo mar. Lo sol sembla aixecarse de dins de l' aygua com si sortís d' un bany, puja l' horitzont y derramant per tot fina polsaguera d' or, ho inunda de llum, de colors tan hermosos y vius que fan brotar en lo barco frescos tocats y donan á las onas los més calents y pulimentats tons que guarda en sa paleta la naturalesa.

No podiam cansarnos de contemplar aquell bonich panorama produhit per lo despertament del dia. La temperatura era agradable. Las senyoras anaban totas armadas de vels blanchs, pera preservarse, sens dupte, de la pols del mar. Los homes, en sa major part vestits de blanch, portaban sombreros de palla ab alas molt amples. El cop de vista era hermós.

Dirigiam nostra mirada á un y altre costat de barco y sols veyam cel y áygua, alguns peixos de mes ó menos importancia y algún qu' altre aucell que crusaba per lo velámen de nostra embarcació; quan tot d' un plegat distingim, á certa distancia, un cap que obra la superficie y comprenguerem ser un animal acosat, que nadant ab desesperada energia, fugia de la persecussió d' algun colos d' aquellas mars. Prompte vegerem un gran remolí y fortas ebullicions en l' áygua que, tranquilisantse després y quedant en sa primitiva cal-

Digitized by Google

ma, 'ns donaren á compendre que s' havia produhit en aquell lloch una d' aquestas lluytas submarinas que tan terribles y frecuents dehuen ser en fondas mars.

Hauriam volgut poder veurer lo resultat d' aquella tremenda baralla ó colisió, pues com 'ns trovabam en la zona tórrida tan poblada pels tiburons, deduhirem que l' animal perseguidor seria un d' ells, que sabut es que 's veuhen obligats, pera fer presa, á girarse panxa amunt á causa de la conformació especial de la mandíbula inferior. L' animal acosat y fugitiu soposarem qu' era un peix espasa.

La nit que sobrevingué fou molt dolenta; plats, copas, ampollas, tot comensá á fer música. Lo *Fivaller* navegaba en ayguas que casi sempre están alborotadas. Hi havia passatger que portaba varias vegadas de fer aquella travessia y sempre havia trovat alli la mar dolenta. Lo maquinista confessá que durant los passats dias de mal temps lo *Fivaller* va patir bastant. Mes siguém justos; si marxaba sols mitjanament aquest admirable vapor, oferia, en cambi, seguretat completa contra los embats del mar. Resistia com una mole massisa, debent aquesta rigidez á la homogeneitat perfecta de sa construcció, á la seva doble quilla y á lo maravillosament ajustadas qu' están totas las pessas. A pesar de ser un vapor vell está en bon estat, debut á sa sólida construcció, construcció qu' avuy dia no s' emplea ab los vapors moderns. Sa resistencia es absoluta, pero per gran que siga aquesta en una embarcació no 's deu may exposársela imprudentment á una mar furiosa ó desencadenada. Un capitá no pot may olvidar que la vida d' un home val mes que son orgull marino ó que una satisfacció de son amor propi. Si la obstinació pot engendrá lo perill, l' empenyo es sempre censurable y una catástrofe sobrevinguda á un vapor, proba moltas vegadas que no 's deu may lluytar exageradament contra la mar. Desgraciadament 'ls inglesos acostuman á patir d' aquest mal, y sense mirar lo mar ni lo temps quan 's veuhen conseguits per algun altre vapor de diferenta bandera ó d' una companyia rival, donan tota la forsa á la máquina exposant lo barco á un contratemps.

Vers la popa y als costats del barco, aquella nit y aixó 's repetia casi en totas, se projectava un remolí fosforescent d' encantadora vista; no semblava sinó qu' hi hagués il-luminació veneciana ó que 'ls peixos passejessin ab fanalets de llum eléctrica á la boca. Las estrellas, gelosas d' aquella llum, s' hi reflectaban, aparexian y amagavan ab lo moviment d' aquellas capas blanquinosas com si trobantse en miti de nuvols fossen impulsadas per una inquieta brisa.

Al dia següent arribarem á l' isla de San Vicente de Cabo Verde pera fer provisió de carbó.

SAN VICENTE DE CABO VERDE te un aspecte que sembla producte d' una gran revolució volcánica, y es bastant agradable. La configuració del terreno es en general irregular, brusca y montuosa, presentant en las escarpadas cimas de sas montanyas rocas casi verticals.

A poch de serhi, una extensa boyra, 'ns privá la vista d' aquellas altas montanyas y punxaguts turons, pero lo mateix vel que las cubria hi donava un carácter fantástich objecte de nostre contemplació.

Lo clima d' aquellas islas 's pot dividir en dos períodos. En lo de sequia, ó siga en los mesos de Desembre fins á Juliol, 's presenta humit y abrassador, pero es mes sá que en la época de las plujas,

Digitized by Google

compresa en los restants mesos de Agost á Novembre, en los cuals reynan febres perniciosas, entre ellas la amarilla algunas vegadas y també la varola, que es molt temuda per los estragos qu' allí fá, particularment entre 'ls negres, principal element de la població, pues lo forman en sas tres cuartas parts.

No obstant hi ha anys en que no reben lo benefici de la pluja per lo que respecta al cultiu de sas terras, que si bé son fertils per naturalesa están en general molt mal cuydadas, produhintse verdaders y horribles conflictes quan son anys seguits que faltan las áyguas, si be això 'ls hi succeheix ab molt poca frecuéncia.

Aumenta allavoras aquella contrarietat las plagas de la llagosta, que també sofreixen y que invadint sos camps y vinyats los destruheix de la manera que ella sab ferho.

Cultivan l' arrós, lo blat, lo sucre en la petita capa de terra vegetal que 's trova regularment en las canyadas. Abundan las palmeras, pero no s' hi trovan boscos en aquella isla ab tot y ser alta y montanyosa y de poca població, á causa de sa escassés d' áygua y esterilitat. En las sevas costas y bahia hi ha molta abundáncia de peix y tortugas molt grossas.

Feta ja, pues, nostra visita, tornárem á la habitació flotant. Lo vapor estaba acabant de carregar lo carbó pera alimentació de las calderas fins al terme del viatge.

Estavam á coberta passeijant nostre mirada per tot aquell panorama y enaltint son pintoresch aspecte, quan un frare que segurament no havia inventat la pólvora, se 'ns acosta y ab tota la inocencia é ignorancia de un noy de quatre anys vá exclamá: «Bendito sea Dios, esta mole de tierra como flota sobre el agua!» 'Ns varem destornillar de riure al sentir tant serio disbarat sortit d' uns llabis destinats á la conversió d' indios en terras salvatges. Tots los dias nos contaba miracles á cual mes miraculosos dels que n' estaria ell plenament persuadit donada la seva ignorancia á la que feyan coro sos demes companys, exceptuant lo prior y lo segon. Era dit prior una persona molt atenta y respectable, tan discret y poch entremes en conversacións que ningú tingué res que dirne durant lo viatge. No succehí lo propi ab lo segon, qui per condicións contrarias de lleugeresa ó indiscreció y massa paraula produhí general descontent y doná lloch á algun disgust que no desitjo relatar.

Sortírem lo dia següent en busca de Montevideo, llarga y penosa travessia que representava quinse dias mes de navegació.

Ja internats en lo gran Océano y després d' uns quants dias de bonansa, se 'ns vá cambiar lo temps, bufant un fort vent de proa que en la Amèrica del Sud ne dihuen Pampero.

Un d' aquells dias passarem la línea equinoccial que separa l' hemisferi nort del hemisferi sur y un cop en aquest últim, lo temps 'l trovarem cambiat; es dir, allí era ivern y lo fret 's deixaba sentir ab intensitat, tant que 'ns obligá á vestirnos com correspon en aquella estació.

Acertaba ser un d' aquells dias, lo sant d' una passatgera d' abordo, la senyora del Sr. Mata, que ja hi dit al principi que s' anomenaba donya Angela y era filla de Montevideo, la capital de la República Oriental del Uruguay. Lo comandant, en obsequi á aquesta amable senyora y com á mostra de las generals simpatias que s' havia guanyat á bordo, ordená que s' issés aquell dia en lo tope del pal trinquete la bandera Oriental y la Espanyola á popa, en celebració á sa festivitat y disposant ademés algun extraordinari.

Digitized by Google

D. Salvador, qu' era home ja d' uns 60 anys, temperament sec y enxut de carns, es dir tot hossos y nervis, feya algun temps que preparaba una sorpresa pera dit dia, y com segons sembla tenia gran afició á las Mussas ó á lo que ell 'n deya bellas lletras, resultá ser una dedicatoria ó felicitació que pera gust y entreteniment de mos amichs copio en termes textuals á continuació, com ho faré també ab algunas altres de sas poesias pera que vegin ademes fins á quin punt li eran esclavas y sumisas las Musas á aquell bon senyor.

Deya aixís:

FELICITACION

Cuando he visto las banderas
Del *Fivaller* flameando
Me he creido ser el día
De su patrona el Santo.

Es memorable este día
Por ser muy hermoso el tiempo
Salida de San Vicente
Quedando todos contentos.

Por muchos años gozad
De salud y alegría
Con vuestro querido esposo
Andresito y compañía.

Inútil es pintar la broma que 's promogué á la taula al ser llegida la felicitació, arrencant brindis tant entussiastas y de tant orgull pera l' autor d' aquellas líneas que aquest, animat per tan bon éxit y cofoy y plé de enhorabonas, determiná dedicar versos al *Fivaller*, versos al passatge y no sé quants altres mes. Se vejé que tenia facilitat y facundia de sobras.

Faltavan pochs dias al *Fivaller* pera tallar las áyguas americanas, quant se 'ns presentá una tempestat que posá á prova las forsas dels dos elements. Lo vent cambiá, bufant lo Sudest. Grossos nuvols formant espessa bóveda comensaren á cubrirnos. La marxa del barco era per moments mes lenta. Lo cel estaba fosch. La mar anava creixent, inflantse; encrespadas onas s' estrellaban ab violenta furia. Lo vapor semblava joguet d' ellas. En una paraula, ¡tots los síntomas d' un temporal!

Aquella nit fou horrorosa. Tots los passatgers nos reunirem en lo saló é inventarem tota classe de jochs y distracció pera passar aquellas horas ansiosas, fatals, fins á mitja nit, moment en que 'ns retirarem á nostres camarots.

La tempestat s' omplia. Queya desfeta en manegas la pluja. La mar era un mónstruo bramejant. Los trons retrunyian en l'espay que fuetejaban los llamps y culebrinas en totas direccións. Torrents d' áygua 's precipitavan á cuberta per las rompents de las onas que semblavan montanyas obertas pel volcan. Tot era imponent y pavoros. Los cops de mar se succehian ab espantosa rapides. Un d' ells mes fort que 'ls altres despedí á molts passatjers de las sevas lliteras y un d' aquestos, valenciá per cert, tingué la calma de somiar quan los altres pot ser no la tenian pera dormir, de somiar dich, qu' ell ab

Digitized by Google

la seva familia habian emprés un viatge á Murcia montats en burros y en lo moment que 'l cop de mar lo llensá de la llitera, digué que 's creya passar un riu, cayent del burro, y 's trová en efecte tot mullat, mes no vá tenir mal burro, que rebé un cop fort al peu que li dolgué ó molestá alguns dias.

Las gabias dels bous y multons quedaren destruidas, y los animals trovantse lliures comensaren á correr per tot lo barco, aumentant aixó la natural confusió dels passatgers, y promoventse un esvalot de crits y exclamacións y queixas que constituhiren la verdadera nota cómica de la delicada situació en que estavam.

Com es natural tots los quatre jefes desde 'l comandant fins lo nostramo permaneixeren en vetlla aquella nit, donant continuas disposicións y ordres als individuos de la tripulació.

A cada instant lo vapor xiulaba y parava la máquina, á fi de evitar en tot lo possible un choque que en aquells moments de foscas tenebras é inmens desert d' áygua, hauria sigut horroros.

Lo temporal aná cedint poch á poch presentantse ja 'l dia següent algo mes clá, y sense que molt afortunadament haguessem tingut cap desgracia á bordo.

Lo vapor torná, pues, á seguir sa bona marxa y en una ocasió se 'ns presentá á poca distancia d' ell una grosa massa que hauriam pogut pendre per una roca ó lo penyal d' algun islot á no haverla vista flotar y caminar luego, resultant ser lo gran habitant dels mars, una ballena que anava elevant aigua com un surtidor y que semblava allunyarse del soroll de l' hélice, extranyada y desconfiant pot ser d' aquell nou hoste que penetraba en sos dominis. Lo gran cetáceo desapareixé aviat de nostra vista.

Feya ja uns quants dias que 'l fret picaba bastant, pues lo mes de Maig d' aquell hemisferi correspont al més de Novembre del nostre. Per fi tinguerem lo gran content de divisar la hermosa costa uruguaya tan grata als ulls del passatger, pues li presenta encantador aspecte y li senyala lo terme proxim d' un desitj tant temps volgut.

En efecte, poch tardarem ja á presentarnos á la vista de Montevideo y allavoras tots los passatgers saludarem á aquella terra ab verdadera expansió y alegría, pues la llarga navegació que portavam l' havian feta ja desitjá ab ansia, ab creixent anhel. A las set de la tarde fondejabam en lo port de Montevideo, pero com lo sol s' havia ja post no 'ns donaren entrada fins al dia següent.

Nos fixarem tots en aquella posta de sol que com la major part de las que presenciarem durant los viatjes resultá magnífica, deliciosa. Tenen aquestas sortidas y postas de sol en alta mar un carácter tan especial, líneas de color tan vivas y efectes tan raros ó extranys que si un pintor tractés de trasladarlas ab fidelitat á la tela, 's diria si aquells efectes eran convencionals y si aquellas notas de color eran mes be producte de l' imaginació fantasiosa del artista, que de l' interpretació exacta de la naturalesa. Y no obstant res hi hauria de mes equivocat en lo judici y res de mes just en la obra.

A las vuit de la nit un toch de campana 'ns avisaba pera lo banquet ofert als passatgers ab motiu de la felis arribada al terme del viatge; costum que tenen presa casi tots los vapors que fan aquestas llargas travessias de obsequiar al passatge ab algun extraordinari.

Acudirem tots al menjador pera ocupar nostres respectius puestos y 'ns trovarem ab una molt ben disposta y arreglada taula baix la entesa direcció del majordom Vicens, favorablement secundat per 'ls cuyners y cambrers. Nos serviren excelents menjars, richs fiam-

Digitized by Google

bres, pavos trufés y champagne en abundáncia. Es natural suposar lo companyerisme que reyná en la taula y l' entusiasme que 's produhí al destaparse las primeras botellas é iniciarse 'ls brindis. En ells, expressaren los espanyols lo gust ab que dirigian sos vots pera la constant prosperitat y adelanto d' aquellas Repúblicas y los americans agrahint nostres bons proposits, los feren també expresius pera que nostre Espanya, sa antigua mare, 's vegés sempre colmada de beneficis y en estat felis. En aquells moments d' expansió en los cors y calor en las ideas, no podia faltar la veu del *poeta*. Efectivament havia arribat l' hora. D. Salvador doná lectura de sos trevalls que copio á continuació:

DEDICADO AL VAPOR FIVALLER

Con el vapor *Fivaller*:
Salimos de Barcelona:
Y atravesamos los mares:
Como una blanca paloma:

Juntos á la mesa estamos:
Y todos con alegría:
Saludo al comandante:
Y á toda su compañía:

Saludo á los maquinistas:
Fogoneros y demás:
Para que los demás viajes:
No tengan que volver atrás:

Saludo al mayordomo Sr. Vicente:
Por lo bien que se ha portado:
Y en el arte culinario inteligente:
Siempre nos ha demostrado:

De la cocina me acuerdo:
Por lo muy bien que he comido:
Eso es la pura verdad:
Que jamás tendré en olvido:

Del cocinero no hay que hablar:
Hombre de muchos recursos:
Pues sabe muy bien guisar:
Y hay para todos los gustos:

Saludo tambien á Mossen Pere:
Por los buenos consejos que dá:
Y que llegando al Cerro:
Algunos polvos repartirá:

De armonía proa y popa:
Yo les doy el parabién.
Los de segunda y tercera:
Y el contramaestre también:

Digitized by Google

Un burro y un perro nos acompañan.
Esta larga y divertida travesía:
Quedando contentos de este ganado:
Y aumentando nuestra alegría:

—Brindo, señores:

Brindo por el comandante
Que tan bien nos ha guiado
Y pronto hemos encontrado
El camino de Montevideo.

Tambien por los oficiales,
Vigilando de babor á estribor;
Siempre han sido leales
Por el bien del vapor.

Brindo por los maquinistas,
Por la buena marcha del viaje,
Que han tenido buena direccion
Y ha sido á gusto del pasaje.

Brindo por el chocolate
Y los bizcochos que nos dan;
Brindo por los presentes
Y el padre capellan.

Del *Fivaller* su puente
Muchas veces he pasado,
Contemplándome su marcha
Quedando emprendado.

Pilotos y maquinistas
Viven todos en union
Es agradable por todos
Sin coma ni distincion.

A la vista de los Abrollos
Pájaros varios se vió,
Se apuntó una escopeta
Y el médico lo mató.

Brindo, en fin, por la feliz llegada
Con el vapor *Fivaller*.
Salud y suerte deseo,
Con él podamos volver.

DEDICADO AL PASAJE

Hoy el padre capellan
El despido nos ha dado
Del viaje deseado
Con el vapor *Fival!er*?

Digitized by Google

Tengais presente, Señores,
No olvideis á vuestro Dios:
Unos á otros estimaos
Como yo os estimo á vos?

Mi Dios es el semejante:
Y cumplir con los deberes
Que enseña la moral,
Acabando así hasta el día fatal?

Ya llegamos felizmente
Del viaje deseado:
Y tanto no sé por qué:
Pues que tanto no se ha alargado?

Fivaller de buena marcha,
Muchos otros de peor,
No baja de las 10 millas
Y muchas veces mejor?

Desde que uno se embarca
Poca es la distraccion,
Y así es que de continuo
Todos miran el timon?

Los ratones se comieron
Con razon y sin razon,
Vino el día y lo dijeron
Al señor Napoleon?

Lástima de pajaritos,
En su buen lugar estaban
Y ellos para comérselos
Todos juntos peleaban?

Ratones y otras bestias
Han nacido por morder:
El hombre se ha criado
Para el todo precaver?

Al contemplar tanta gente,
Y hasta los niños de teta:
Díganme es diversion
Con pena y admiracion?

Los más de ellos canarios
De la Italia y la España:
No deja ser curioso
A la vista tal canalla?

Por la mañana el café:
Al medio día la sopa:
A la noche cenar:
Y á las 8 todos callár?

Digitized by Google

Unos duermen por aquí:
Otros duermen por allá:
Y otros muchos que yo veo,
Se acuestan más acá?

Cuál es la vida del hombre
Desde 60 años de edad:
Recuerdos más bien tristes
Que cosas para alegrar?

La juventud es hermosa:
Es muy fea la vejez:
Y el que así no se lo mira
Lo cree todo al revés?

Si el hombre tiene dinero
Lo desea acabar:
Y si un pobre no lo tiene
De seguro un mal estar?

Recuerdo muy bien de Adan,
De segunda y de tercera,
Y tambien los de primera,
Y del jóven sacristan?

Se conocen los casados,
Los que viven en la miel,
No se dejan un instante
Mientras dure aquél?

Es de la vida mejor el paso
El que acabo de indicar:
Más tarde, señores míos,
Ya no es el mismo estar?

FIN

Com á recompensa al seu trevall la tripulació y 'l passatge decidiren obsequiar al autor de tan preciada obra, ab un regalo que consistí en un caixó de puros plé d' avellanas y atmetllas, tancat y clavat ab puntas de Paris y cubert de paper groch en lo que s' hi llegían varias inscripcions de sos admiradors, entre las cuals recordo las següents:

«Honor al mérito.»—«Gran cruz de avellanas y toison de almendras concedidos á D. Salvador.»—«Más vale hacer versos que navegar.»—«El trabajo encuentra su recompensa.»—«El talento sirve mucho.»—«La instruccion es hija del estudio,» etc.

A la una de la nit, hora en que s' acabá la broma, anarem tots á retiro y l' endemá á las vuit del matí vingué pera darnos entrada un vaporet que portaba á son bordo la comissió sanitaria de la capital d' aquella república. Als pochs minuts arribá un altre vaporet qu' era de la capitanía del port. Pujaren sos individuos á bordo del *Fivaller* y allavoras comensarem ja á coneixer los tipos d' aquell país.

Se li ocorregué al metge de la sanitat fernos posar á tots, tripula-

Digitized by Google

ció y passatge, en filera pera passar revista, com si 's tractés d' una parada, durant aixó una hora, després de la cual y de habernos fastidiat ja prou, no 's decidia encara ni á donarnos entrada ni fernos fer cuarentena, semblant que no habia de seguir en aixó altre lley que la del seu capritxo; pero al últim no sé si per favor ó perqué 'ns doná entrada, cosa que debía haber fet ja desde 'l primer moment, pues lo *Fivaller* no portava patent bruta ni havia ocorregut á bordo rés que pogués impedir sa admissió á libre plática. En una paraula, va estar molt empipador aquell home.

Los empleats de la capitanía anavan tots ab sabre y plens de galons. Casi 's pot dir que son aspecte era més aviat de generals que d' altre cosa Es alló de molta apariencia y poca realitat y gent de molts bolados.

Desseguida comensá lo desembarch de tots aquells companys de viatge.

Anavam á passar uns cuants dias á Montevideo, pues lo *Fivaller* había de zarpar després pera Buenos-Aires; y los doctors Gustavo, Bonaplata, Bofill y jo posarem 'l mateix día los peus en la terra uruguaya.

MONTEVIDEO te un aspecte aviat vist. No ofereix més varietat que un tablero de damas. Carrers que 's crusan perpendicularment de Nort á Sud y de Est á Oest, ab numerosas líneas de tranvías que s' atravessan en totas direccions. Vist un barri 's pot dir qu' está vista tota la ciutat. Conté alguns bons edificis com son la casa-gobern, lo congrés, lo correo, y te bons teatros tals com lo de Solís, Civils, San Felipe y algun altre. Bons hotels com 'l Gran Hotel Oriental, de la Paix, l' Espanyol, la Peninsular y altres de segon ordre. Las iglesias si que no passan de regulars, pero son magníficas las vías públicas.

Dinárem en lo Gran Hotel Oriental, ahont nos servíren un menjar bastant regular, y per cert en plats molt disminuits, que semblavan de nina, y passárem la vetlla en lo teatro Solís ahont hi representavan la ópera Favorita.

En tots los teatros d' aquell pais hi ha dos galliners, un destinat al sexo masculí y l' altre al femení, de modo que están separats.

Lo dia següent, despres d' esmorzar en altre hotel, lo Peninsular, per variar, anárem á recorre la població acompanyats d' uns amichs establerts en aquella ciutat, de la que vejérem lo principal que hi citat.

Montevideo es sens dupte lo centre del moviment mercantil y 'l foco dels progressos socials del Estat. La riquesa principal de la República Oriental del Uruguay, pot dirse que consisteix en lo pasto pera tota classe de bestiá, que la má de la naturalesa prodiga allí ab abundancia.

D' aixó prové sa gran riquesa estractiva que compren la exportació de cuyros, tasajos, llenguas, banyas, seu, llanas, crins, etc. Extréu, ademés, bestiá viu, plomas de avestrus y alguns productes agrícols com la farina y altres. Se trova aquesta vasta comarca, favorescuda per moltas vias ó corrents d' áygua que li donan una gran fertilitat, y com ademes está dotada de un clima benigne, es per aixó que s' hi produheixen casi tots los fruyts d' Europa, pero com encara faltan en aquella terra molts brassos pera conresarla, 's dedican generalment los seus pochs habitants, á la cria de bestiá que 'ls hi dona molt bon resultat y no escassas rendas.

Actualment conta aquesta petita República mes de 400,000 habi-

Digitized by Google

tants, xifra que va seguint un progressiu aument degut á la grossa corrent d' emigració europea que toca en aquell punt, estimulada y favorescuda pe 'l gobern, que te establert desde l' any 1865 una Comissió Central d' Inmigració, baix qual direcció los emigrants de totas las nacionalitats que careixen de recursos, trovan protecció, allotjament y manutenció gratis, fins que están colocats; es á dir, per lo regular son vuyt dias que 'l gobern los manté, pues se considera ja un temps suficient pera que pugan trobar feyna.

Un dia d' aquells forem invitats pe 'l Sr. Mata á la quinta que te á tres quarts d' hora de la ciutat, y un cop allí forem cumplimentats esplendidament per ell y la seva amable senyora que 'ns rebéren ab gran afabilitat fentnos recorrer tota la casa que es espayosa y ab bon gust amoblada. Los jardíns que la hermosejan y embalsaman l' atmósfera ab sas raras y bonicas flors de tota mena; la frondosa arbreda que li presta sa sombra y li dona sos cants; l' abundancia d' áygua; los nesprers; fins las mateixas terras que te de sembradura, ahont s' hi veuhen tota classe de llegums y hortalisas; tot contribuheix á fer d' aquella quinta un lloch delitosíssim y molt apreciat. Lo que cridá també molt nostra atenció foren las maduixeras que hi havian, pues presentaban unas maduixas per cert molt gustosas, que si no temés exagerar diria que eran casi del tamanyo d' un ou de gallina.

Despres de haber donat un llarch passeig per aquells hermosos sitis, forem obsequiats per dit senyor Mata y apreciable senyora ab un suculent dinar, en el que hi reyná la major cordialitat, y al destaparse 'l champagne 's brindá en recort del felis viatge que haviam tingut, per la salut de tots los concurrents y la prosperitat dels individuos que estavan allí reunits, passantse 'l resto de la tarde en la mes franca expansió y alegría.

Las personas que estaban allí juntadas eran: Lo comandant y capitá del *Fivaller*, dos dels passatgers; cinch individuos de la familia del Sr. Mata; lo capellá Mossen Pere, en Gustavo, en Bonaplata, en Bofill y jo. Presidian la taula 'l Sr. Mata y sa galant esposa ab lo noyet que tenian al seu costat.

Estava també convidat lo *poeta* D. Salvador, de qual assistencia 'ns prometiam un divertit rato, pero alguna ocupació perentoria 'l privá, ab gran sentiment de tots, de férnoshi companyía.

Eran ja las vuyt del vespre que 'ns despediam y donant las mes expressivas gracias als propietaris per sas finas atencións y extrema amabilitat, pujárem al tranvía que debia portarnos á la ciutat, ahont hi arrivárem á las nou en punt.

Lo *Fivaller* havia ja deixat tota la carga que portava per aquell destí, y disposantse á sortir pera Buenos Aires, nos presentárem aquella tarde á bordo pera seguir lo viatje.

Hi ferem rumbo á las vuyt del vespre, y després de dotze horas de navegació pe 'l Riu de la Plata, fondejárem en la rada de Buenos Aires, á 13 millas de distancia de la ciutat. No es possible entrar mes adins per lo poch fondo del riu, pues los paratges de son curs ahont hi ha mes áygua, se n' hi contan sols 30 peus inglesos, pero en cambi hi ha punts que la seva amplitut arriva fins á 60 lleguas. L' áygua es allí enterament dolsa, mentres que á Montevideo es barrejada; dolsa y salada.

Arribá la Sanitat y 'ns doná entrada. Un vaporet s' emportá als que venian com á emigrants, pera conduhirlos á terra y allotjarlos al Hotel d' Inmigració que hi ha á Buenos Aires, de compte del

Digitized by Google

gobern d' aquella república, fins á ser colocats. Un altre vaporet recullí 'l demés passatge, pero 'ns extranyá que ell mateix no 'ns deixés fins al moll. Nos trasbordáren á una ballenera y desde allí á uns carros que fan aquell trajecte diariament. No 'ns esplicavam per qué tants cambis de casa, pero á medida que 'ns acostavam á terra ho anavam comprenent. Los vaporets, á causa del seu calat, no poden atracar al moll y fan indispensable l' auxili de las balleneras que son de menos calat. Pero no es possible, quan lo riu está baix, arribar á terra ab las balleneras, y allavors se necessita un medi pera passar un bon tros de riu, en lo que fins hi ha moments hi falta l' áygua y queda naturalment un camí de sorra mullada, que pera atravessar y trasportar la gent fins al moll fa necessari la ajuda dels carros.

Succeheix, no obstant, moltas vegadas, que aquestos carros que 's dedican també á la carga y descarga de mercancías, mentres están ocupats en aquest tráfech, creix de repent lo riu y cobreix d' áygua carro, caball y conductor, quedant tots negats. Son cassos que 's pot dir se repeteixen ab alguna frecuencia, y es molt extrany que no s' hagen pres allí mes precaucions pera evitar aquells desgraciats accidents. Varias comissions inglesas han fet bonas proposicions al gobern pera construir un moll digne de la capital de la República Argentina, pero sembla que aquest, fins á la fetxa, las ha retxassadas totas.

Un cop en lo moll, dirigirem la vista per totas parts y prenguerem un coche que 'ns portés al Hotel Argentino, lo millor que hi ha, per deixar nostre equipatge y fernos servir lo dinar de que 'n teniam necesitat y per cert 'ns deixá poch satisfets.

Haig d' advertir que desde ahont estava fondejat lo *Fivaller* fins al moll hi invertirem mes de tres horas. Es un trajecte ben pesat y sempre lo riu está alborotat.

BUENOS AIRES te un aspecte bastant parescut al de Montevideo, sols que la primera es mes gran y ocupa molta mes extensió. Los carrers son també trassats de N. á S. y de E. á O. y per tots ells crusan los tranvias. La capital presenta molta animació degut al gran moviment comercial que té y que cada dia va en aument.

Las casas son la major part d' un sol pis, molt pocas de dos; sa construcció no es massa sólida, gens elegant y de molt poca vista. Los carrers per lo general mal empedrats y las aceras en sa major part tan altas que n' hi ha que cuasi farian necessari l' auxili d' una escala.

Conté també alguns bons edificis com lo cabildo, lo congrés, la casa gobern, y casa correos, y altres de regular aspecte; teatros excelents com 'l Nacional, Colón, La Opera, Variedades y Alegría, cuals dos últims son de segon ordre. Magnifichs monuments publichs y hi ha que fer constar que posseheix un observatori astronómich de primer ordre, y richs museos de historia natural. En una paraula, es una capital que pot rivalisar casi ab las millors del mon.

La ciutat de Buenos Aires es potsé la millor de tota la América meridional, figurant en primera linea no sols en la esfera comercial, sinó també en lo terreno cientifich. Per lo que respecta al clima es molt vario y es cosa frecuent y fins comú esperimentar en un mateix dia la influencia de las quatre estacións de l' any, pues la temperatura hi sufreix súbitas variacións y cambis repentins, y si be naturalment aquestos cambis perjudican y afectan sempre á la salut, la

Digitized by Google

opinió facultativa está en que lo clima d' aquella part de l' América Meridional es molt sa y que may s' experimentan en lo Riu de la Plata ni excessius calors ni frets molt forts, com ho corrobora la columna mercurial, pues la elevació major del termómetre en l' istiu es de 30° y la mes baixa en l' hivern de 2° sobre cero, habenthi hagut sols algun hivern que ha baixat fins los 0 graus. Raras vegadas ha nevat en aquella ciutat ni en las inmensas planurias de sos encontorns.

Lo que es molt notable es la gran humitat que 's trova en totas las comarcas del Plata que enlletxeix mobles y metalls y ho entela tot. A Buenos Aires las habitacións que miran al Sud, tenen lo pis humit y las parets exposadas al vent també Sud, 's cobreixen de molsa. Los rellents son tan abundants que equivalen de vegadas á petitas plujas.

Moltas nits sortint del teatro, trovavam los carrers completament mollats, com si hagues plogut, y al arribar á la fonda 'ns trovavam ab la roba també mollada, tot efecte de la gran humitat.

Aquella ciutat en poch temps s' ha engrandit d' una manera assombrosa degut principalment á la poderosa afluencia d' emigrants, que s' estima, per lo que respecta á Europa, en un contingent anual de onse á dotse mil individuos per terme mitj. Per aixó mateix no hi ha pais en totas las Américas, escepció feta dels Estats-Units, que puga interessar mes al comers y Estats europeos, que las provincias mediterráneas del Plata, pues te Europa en aquella part de l' América mes de mitj milló de súbdits que han portat lo germen de la riquesa en aquell pais, pues sa primitiva falta de desarrollo dependia de la escasses de brassos.

L' emigració europea va encara en aument, pues son á mils las familias que trovan prompta colocació en los establiments rurals de las inmediacións de Buenos Aires, aixís com en las ricas y florescents colonias de la provincia de Santa Fé y altres que 's procuran crear, pues sent la riquesa pecuaria y agrícola lo mes important d' aquella vasta república, lo gobern de cada provincia s' ocupa en particular de donar colocació á los emigrants que hi acudeixen, senyalántloshi inmensos terrenos pera la fundació de colonias espontáneas y donant á cada familia la part de terra necesaria pera son sostenim ent y bestiá pera multiplicarlo; ventatjas de que dificilment disfrutarian en cap altre regió del globo, y qu' explican lo rapit progrés d' aquellas afortunadas comarcas.

Son, pues, com 's veu, molt notables los esforssos que fa 'l gobern argentí pera posar en estat de cultiu la inmensa part de territori que sent molt rica en pastos y bestiá silvestre 's trova faltada del auxili y trevall del home pera aprofitarne y posar en producció aquells elements, procurant per aixó lo mateix gobern dotar de camins y vias férreas á las comarcas mes propicias ó mes utilisables pera 'l cultiu. Y dich mes propicias ó utilisables perque hi ha allí una gran part y desde luego la mes important que trovantse en un casi complet estat de salvatjisme, está ocupada per grupos ó tribus d' indios, per fieras y per grans manadas de caballs, bous y vacas que pasturan en selvática llibertat.

En las llargas planurias desertas de cultiu, s' hi trovan moltas chossas anomenadas allí *ranchos*, aisladas unas d' altres per grans distancias y habitadas per una gent pobre que conta per unich sostenim ent uns quants caps de bestiá.

Existeixen ademés moltas *estancias*, com si diguessem aquí hisen-

Digitized by Google

das, en la que cada propietari hi reuneix á mils y mils los caps de bestiá en vastos camps ó praderas circuidas per una linea ó tanca de fil-ferro pera que no pugan escapar. Las estancias que 's trovan mes en limits del territori salvatge, son moltas vegadas assaltadas pels indios que roban quant trovan y assesinan á sos habitants. Víctima d' una d' aquestas agressións va serne la estancia d' un amich nostre establert á Buenos Aires, á la que 'ls indios robaren unas vuitcentas vacas qu' hi havia escampadas en sos camps alambrats, assessinaren dotse personas empleadas en el cuidado del bestiá y cometeren en son encés furor tota classe de vandalias y atropells, destruhint fins las arnas si n' hi havia.

Precisament 's trovaba alli tres dias avans, nostre amich ab la seva senyora, de manera que pot dirse que van escapar d' una y bona.

Lo gobern, no obstant, procura en tot lo possible protejir á aquells habitants rurals y contenir per tant, las bruscas acomesas dels salvatges.

Tornant á nosaltres, decidirem fer una excursió per lo riu, y al efecte 'ns embarcarem á las cinch de la tarde en lo vapor *Cosmos*, qu' era un dels millors vapors destinats á la navegació fluvial. Era mes be un edifici qu' un barco, ab dos ó tres pisos, terrats, corredors y galerias.

La cuberta del *Cosmos* estaba ja atestada de viatgers. 'N Gustavo, 'n Bonaplata, 'n Bofill y jo prenguerem posessió d' un camarot que comunicaba ab un saló inmediat. Semblava alló un petit palacio adornat ab gust y suntuositat. Per totas parts lo confort y la comoditat; per tot los tapissos, alfombras, objectes d' art, pinturas, miralls, que resplandia de nit als raigs d' una llum eléctrica.

Lo vapor en aquell moment 's posá en marxa y pujarem tots cuatre als terrats superiors, pera descubrir millor lo panorama que devia oferirse á nostres ulls, pero fou empresa inutil, pues 's presentá una boyra tan espessa que s' hauria pogut tallar, y distingiam apenas las llums dels pobles situats á la vora del riu y los fanals dels barcos que remontavan las negras áyguas donant estridents xiulets.

A las vuit entrarem en lo saló menjador y 'ns oferiren un magnífich sopar servit per un exército de criats negres, retirantnos acabat al nostre cómodo camarot.

Seria á cosa de las onze que una forta sacudida ó especie de choque 'ns despertá. Era que 'l barco, debut á la escassés d' aygua del lloch ahont se trovava, habia tocat á fondo quedant varats unas cuatre horas que tardá lo riu en pujar. Lo *Cosmos* prosseguí sa marxa á las cuatre de la matinada, hora en que deixabam lo Plata y entrabam en lo riu Paraná, qu' es un dels seus afluyents. Tot aquest riu está sembrat d' islas gemadas de verdor, que com hermosas esmeraldas adornan son curs enriquit ab las áyguas d' altres afluyents y s' inclina mes al Sud, cual direcció conserva per moltas lleguas ab alguns desvios al Oeste fins á arrivar al Salto Grande.

Val la pena fer una petita relació d' aquesta especie de catarata que 's trova á més de 200 lléguas de las fonts del riu. Baixan las áyguas ab bastanta suavitat, debut á la línea molt horisontal que guarda 'l seu cauce, cobert en sas riberas per hermosa capa de verdor y espessos boscos. De prompte s' estreny lo riu, y sas áyguas, passant encaixonadas per entre dos munts que van aixemplantse insensiblement, 's precipitan per la rápida corrent d' un plano inclinat y van á destimbarse, á capdellarse ab espantosa remor per

Digitized by Google

entre descarnadas rocas y aguts turons que, formant copiosas cascadas en bulls d' escuma y estrepitosos remolins, capgíran lo riu y lo tornan á la mansa corrent que 's desllisa pausada y majestuosa, obrintse en blava tela cenyida per una vegetació rica, frondosa, verdaderament selvática. Lo soroll de las ayguas al despenyarse es perceptible fins á sis lléguas de distancia y vista ó tocant de prop la catarata, desarrollantse en la soletat del lloch en lo punt en que la naturalesa presenta aspres y lóbregas vestiduras, infundeix en l' ánimo del espectador, á la par que imponent assombro, melancólica tristesa y un sentit reculliment. De lluny y colocat en altura convenient pera dominar las dos corrents que talla la cascada y la vigorosa vegetació de sos voltants, es ja altre cosa, pues 's presenta allavors un paisatge de rublerta gallardía si grandiós á la vista mes grat al esperit. Cal suposar que ab lo sol, aquellas destriadas ayguas presentan iriats colors d' hermos y variant contrast ab la blancura de sas esponjadas onas.

Las dos riberas del riu son cuasi idénticas. Als dos costats, coberts per tupida vegetació, s'hi trovan carpinchos, ciervos, manadas d' aucells acuátichs de variadas especies y no pochs caimans. La llum de la nit presenta sobre la superficie de las áyguas formas extranyas, y surten dels verts y espessos canyaverals ferestechs rumors que ja semblan los plors de criatura recien-nascuda, ó ja imitan lo crit ronch del toro, segons que 'ls caimans que 'ls despedeixen expressen sos amors, sas queixas ó sa cólera.

La part de la ribera dreta, qu' es la que limita lo Chaco, está completament deserta y visitada tan sols per tribus d' indios que vihuen per l' interior y que s' hi acostan de quant en quant per veurer de sorprender las estancias.

La ribera oposada es, pel contrari, molt poblada y 's veuhen de tret en tret, particularment en puestos despejats, cossos de guardia ab sos allotjaments pera vigilar los moviments dels indios, y disposant també de bots pera rondar lo riu.

Després de algunas horas de navegació posarem nostres plantas en terreno de ben poca civilisació. Tothom nos miraba com si fossem gent de l' altre mon ó qué sé jo lo que 's figurarian de nosaltres. Lo carácter, costums y modo de viurer d' aquella gent del camp, es casi semi-salvatje. Los hi diuhen *gauchos* com dihém nosaltres pagesos, y vesteixen del modo següent: al cos una especie de casulla anomenada *poncho;* á las camas portan un gran mocador arreglat de certa manera que fa las vegadas de pantalons y 'n dihuen *chiripá;* botas de potro; un ganivet ó *facon* á la cintura; un mocador de seda al coll y un sombrero d' alas molt amplas, presentant en conjunt una fatxa que infundeix verdaderament desconfiansa al que per primera vegada 'ls veu.

Visitárem algunas estancias y després de haver satisfet nostra curiositat, prenguerem lo ferro-carril que devia portarnos á Buenos-Aires.

Molt nos sorprengué la marxa d' aquells carrils qu' anavan á pas de tortuga y de manera qu' estant lo tren en moviment, los viatgers podian baixar y fins entretenirse á cullir flors del camp, mentres qu' altres, desitjant estirar las camas, seguían la lenta marxa del carril á peu. Cuan devia fer alto á alguna estació per cinch ó deu minuts, lo feyan aturar mitja hora ó tres cuarts si convenia fins que tothom havía satisfet ja los seus desitjos ó conveniencias. Nosaltres, com molts més, aprofitant l' ocasió, ferem un bonich pomet de flors

Digitized by Google

que portarem á la capital. Calcularem qu'encara no recorríam vuit kilómetres per hora: tal es la marxa d' aquells carrils que en potent número ó multiplicada ret haurían d' influir molt en la transformació económica d' aquell país, pues que las grans distancias, la falta de població y també la mala administració son los obstacles més poderosos pera lo seu desarrollo.

Despres de bastantas horas de viatge arribarem per fi á la ciutat de Buenos-Aires de regrés d' una bonica y amena escursió, y habent de confessar, respecte al idioma espanyol, que en aquell país lo destrossan d' una manera lamentable y realment increible.

Dos dias despres lo *Fivaller* 's disposaba á sarpar pera Montevideo. En sa consecuencia 'ns embarcarem en un vaporet que portaba també lo passatje que havia de seguir á Europa y al fi tornarem á nostre antigua casa flotant.

Al arribar á Montevideo, forem invitats altre vegada á la «Quinta Mata,» cuals duenyos 'ns repetiren l' obsequi d' un esplendit dinar en lo que hi reyná una broma continuada, pronunciantse xistosos brindis, fins á l' hora que 'l tranvía, passant per allí, devia conduirnos á la ciutat.

Sentida fou la despedida, pues atesa la inmensa distancia que 'ns separava uns d' altres, no era fácil que aquestas visitas se repetissen gaire sovint. Despres de donar una forta abrassada al Sr. Mata, una afectuosa estreta de ma á sa amable senyora y un petó á son estimat noyet, prenguerem lo camí de Montevideo, agrahits en extrem de la carinyosa recepció de que haviam sigut objecte y que fará inolvidable son recort á tots cuants tinguerem lo gust de assistirhi.

Altre vegada instalats en la ciutat de Montevideo visitarem alguns edificis públichs y presenciarem un d' aquells dias una parada militar que 'ns va agradar bastant si be los trajes de la tropa deixan molt que desitjar en cuant á presencia y bon gust. Dos terceras parts dels soldats eran negres y tenian bons morritos.

En aquellas repúblicas se comprenen las llibertats y drets polítichs de tal manera que cuan un coronel, suposem, está ja cansat de serho y un capitá vol també un ascens y fins un individuo aspira á graduarse, creuhen trovar en lo més petit pretext, en la causa més fútil que puga senyalarse, un motiu ja bastant pera faltar á sas banderas, pera insubordinarse y produhir un de tants motins ó una de tantas ashonadas com ab malhadada frequéncia tenen lloch en aquell pahis. No sembla sino que en aquestas com en moltas altres cosas portin heredats aquella gent los vicis de la nostra sang. Precis es convenir, no obstant, que de dia en dia van modificant y millorantse aquestas costums, adquirint la vida política la normalitat que es necessaria pera las bonas funcions y millor régimen del Estat.

Arribá lo dia 16 de Juny, dia senyalat pera la sortida del *Fivaller*, y despres de despedirnos de totas las personas ab qui haviam fet coneixement durant nostre permanencia en aquella terra, á las dotze del mitj dia 'ns apersonarem al moll, ahont el vaporet plé ja de passatgers 'ns esperaba. Ab nosaltres vingué lo consignatari ab la seva senyora y alguns dels seus dependents.

Al poch rato pujavam á bordo del *Fivaller*, que tenia ja la máquina encesa y no mes esperava la senyal y ordres del comandant pera sarpar.

Lo menjador 's vejé aquella tarde molt concorregut per ser lo últim dinar que 's donava en terra Oriental, finalisant ab nostres vots pera lo felis regres del vapor á Espanya.

Digitized by Google

De passatge venian en primera classe vint personas, quinze de segona y unas vuitanta de tercera. Entre 'l passatge de primera, hi havia un inglés, Mr. Peter, dos capitans de barco de vela, del Masnou; 'n Serena y 'n Grauet, los cuals 'ns feren passar un viatge divertit.

No habentse diferenciat gran cosa aquesta travesia de la del viatge d' anada, res de particular com á ocorregut, tinch de mencionar. Als catorse dias de navegació arribarem á San Vicente de Cabo Verde y ab cuatre dias y mitj més 'ns presentaban á la ciutat de las Palmas de la Gran Canaria.

Aquesta ciutat que per la blancura de sos edificis tocants á la vora mateixa del mar podria dirse que sembla nascuda de las onas, descansa sobre un deliciós vall de palmeras y frondosos arbres que li donan curiós aspecte y agradable estada. La visitarem en entretingut passeig 'n Gustavo, 'n Bonaplata, 'n Bofill y jo, ab companyia del inglés Mr. Peter, 'n Serena y 'n Grau.

A la nit anarem al Casino á pendre un refresch y á llegir alguns periódichs, pues desitjavam ja saber noticias de nostra patria, y vejerem fixats en lo Saló uns cartells anunciant una vetllada literaria y musical, vetllada á la cual forem desde luego invitats per assistirhi, pero com nosaltres no n' haviam tingut noticia prévia, ni pensabam assistir á cap funció, no vestiam apropiadament ó com requería aquella solemnitat, molt al contrari anavam lo que s' en diu á la *negligé*, es á dir, ab lo mateix vestit de diari usat en lo barco, motiu pel que 'ns excusavam de concorrhi, pero tals varen ser las súplicas é insistencia d' aquella bona gent que no poguerem menos d' accedirhi ab tot y la perentorietat de l' hora, pues anavan ja entrant á cada moment senyoras y senyors vestits tots de rigurosa etiqueta.

A nosaltres, ja que no 'ns era possible cambiar de traje, voliam siquiera anar enguantats, y al efecte demanarem á un amich que 'ns acompanyés á alguna botiga pera comprar guants y 'ns contestá que á aquella hora estaban ja tots los establiments tancats, pero qu' ell no obstant procuraria per sa part facilitarnos 'ls guants que necessitesim.

Compareix al cap d' un rato de esperarnos, nostre amich pero portant sols cuatre parells de guants de tots colors y nosaltres eram vuit. Aqui vingueren los apuros pero també lo nostre enginy que 'ns procurá lo recurs de ficarnos cada hu de nosaltres un guant á la má corresponent (uns lo portaban á la dreta y altres naturalment á l' esquerra) y amagar la que resultaba descuberta á la butxaca pera disimular la falta de l' altre guant, y d' aquest modo arreglats entrarem en lo saló molt ben decorat y espléndidament il-luminat en lo precis moment en que 'l president, devant d' una escullida concurrencia, obria la vetllada llegint un discurs alusiu á aquell acte.

Nostra presencia va cridar naturalment l' atenció dels concurrents que per bastant espay fixaren la vista sobre nosaltres, trovant sens dubte algo d' extrany en nostra manera de presentarnos allí. Nosaltres per altre part no podiam contenir la risa que motivaba aquella escena, debent retirarnos del saló pera tornarhi luego, fins á veurer lo finalament de la vetllada, que en veritat recordarem sempre per la xocant y particular aventura á que 'ns doná lloch.

Descansarem lo resto de la nit en la fonda d' Europa, y al matí següent, despres de fernos servir un bon esmorzar, regressarem á nostres móvils habitacions.

Digitized by Google

Continuarem lo viatge fins á Cádiz, que va ser verdaderament felis ab un cel sempre clar y mar bonansa.

Cuaranta vuit horas després qu' emplearem en la travesía de Cádiz á Barcelona 'ns posaban al port de nostra comptal ciutat ahont 'ns esperaban ja los individuos de las nostres respectivas familias que 'ns reberen y saludarem ab la placentera y avivada emoció qu' es de suposar.

Ma pluma venia ja desitjant posar fi á aquestas memorias perque la empenyía la satisfacció d' un deber, deber que ab gust cumpleixo ara y estampo en aquest lloch. En efecte, no puch menos d' espressar aquí en mon nom y en el de tot lo passatge, lo mes sincer y afectuos agrahiment per las múltiples atencions y vius miraments que reberem de tots los individuos que forman la oficialitat y servey del vapor *Fivaller*, atencións que pogueren arribar fins á fernos olvidar en tot lo possible l' exquisit cuidado de la familia y á fernos sentir menos l' apartament en qu' estavam de la pátria á la que tan grat y dols es tornar després d' una llarga navegació.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google